

Hubert Rösel (Berlin)

CUM E ORGANIZATĂ SLAVISTICA ÎN REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ

Studiul limbilor și literaturilor slave din Germania nu este o preocupare a perioadei de după război. Începuturile slavisticii urcă înapoi cu 125 de ani și poate fi socotită mai de grabă, ca o parte din moștenirea culturii germane.

Faptul că, în trecut, prea puțini germani s-au ocupat cu studiul limbilor slave constituie pentru noi o contradicție a gândirii și culturii germane. Aceasta cu atât mai mult, cu cât pe teritoriul fostului imperiu german locuiau altă dată două popoare slave: polonezii, în număr de peste două milioane și sorabii, așezați în regiunea Luzaciei de Sus și de Jos. Pe de altă parte, tocmai Prusia este aceia în care a apărut, între anii 1876 și 1929, sub conducerea și colaborarea lui Vatroslav Jagić, Aug. Leskien, Wlad. Nehring, A. N. Veselovskij, R. Trautmann, Erich Berneker ș. a., cunoscuta revistă de specialitate „Archiv für slavische Philologie”, care oglindea frământările culturale ale tuturor slavilor.

Până la evenimentele din 1945, slavistica germană n-a avut o sferă largă de activitate. Distinși oameni de știință au studiat și dezvoltat această disciplină, însă ei au fost profeți în deșert, căci în epoca dinainte de 1945, conducerea statului n-a ținut seamă de străduințele lor. Astfel, nu e de mirare că pe la 1930, după expresia lui Trautmann, un profesor de slavistică era „un actor fără spectatori”, iar bibliotecile se conduceau, în achiziționarea cărților, după principiul „Slavica non leguntur”. O foarte mare piedică în dezvoltarea studiilor de slavistică a fost, înainte de toate, faptul că în școlile elementare și superioare din Germania nu se predă nicio limbă slavă. De asemenea, în timpul Republicii de la Weimar predarea limbilor slave ca obiect de învățămînt a avut aceeași soartă.

În revista „Slavische Rundschau”, din decembrie 1930, Fr. W. Neumann scria că „slava veche se predă ca obiect de învățămînt numai în câteva școli, încolo e pe cale de dispariție Acolo unde se învață e facultativă, iar în afara universității sfera aplicării practice a cunoștințelor de slavă este din păcate limi-

tată. Astfel, nu rareori se întâmplă ca un student, în ciuda înclinației sale vădite către problemele de slavistică, să nu îndrăznească a studia această disciplină sau să întrerupă studiile începute și să se consacre unei specialități practice. Faptul acesta se explică prin aceea că majoritatea studenților noștri sînt lipsiți de o bună stare materială”.

Programul cursurilor de la facultățile germane arată clar că, pentru orice altă limbă din lume, exista înainte un interes mai mare decît pentru limbile popoarelor din răsăritul Germaniei, căci multă vreme rusa, polona, ceha, soraba, sîrba și bulgara n-au fost cunoscute în universitățile germane. După 1795, s-a predat la două sau trei universități, în cel mai bun caz, numai limba polonă. Abia în 1842, Fr. Lad. Celakovský, ceh de origine, a fost primul profesor de slavistică la universitatea din Breslau.

În 1870, o catedră similară s-a înființat la Leipzig. Primul slavist de la această universitate a fost August Leskien. Catedra de slavistică din Berlin, înființată pe la 1841, a fost ocupată de Vatroslav Jagić, chemat de la universitatea din Odesa. La aceste trei catedre de slavistică, s-a mai adăugat, în 1911, încă una la universitatea din München, la care a fost chemat Erich Berneker, din Breslau.

După primul război mondial, s-a înregistrat o anumită îmbunătățire, în ceea ce privește dezvoltarea studiilor de slavistică. Însă, odată cu instaurarea fascismului, a avut loc o restrîngere a cuceririlor obținute cu atîtea greutate și o răstălmăcire a acestei discipline în scopuri naționale. Situația din 1945 înseamnă deci treapta cea mai de jos a slavisticii germane.

Odată cu reconstrucția Germaniei, după cel de al II-lea război mondial, are loc și o reînviere a studiilor de slavistică.

Dacă vechile regimuri politice din Germania au adoptat o poziție contrară adevăratelor interese germane față de popoarele slave, în schimb, după 1945, cînd poporul nostru și-a ales alte căi, în ceea ce privește conviețuirea cu alte popoare, s-a simțit nevoia stabilirii unor relații noi cu popoarele slave. Sarcinile acestea importante au căzut în seama slavisticii germane.

În locul fostelor institute slave din Berlin și Leipzig, au luat ființă noi institute de învățămînt superior cu sedii și localuri corespunzătoare; noi seminare de slavistică s-au înființat la Greifswald, Halle, Jena și Rostock.

La început, aceste instituții științifice au lucrat foarte greu. În această privință, tînăra generație dinainte de război a fost complet neglijată, iar numărul mic de slaviști, despre care mai putea fi vorba, au fost în parte nimiciți de război. Cei rămași, cîțiva la număr, s-au găsit în fața unor probleme ce nu fuseseră niciodată puse slaviștilor germani și totuși nu s-au lăsat bătuti. Prima lor sarcină a fost să dea profesori de limba rusă, bibliotecari traducători și lectori pentru edituri. Au lipsit nu numai profesori universitari, ci și manuale și cursuri pentru învățămîntul superior, ba chiar și planuri de învățămînt. Primele planuri de acest fel au fost alcătuite în 1948 și după aceea s-au dezvoltat și îmbunătățit continuu.

În momentul de față, pe lângă fiecare din cele șase universități din RDG, există câte un institut de slavistică. La cinci dintre ele (Berlin, Leipzig, Greifswald, Halle și Jena), funcționează profesori titulari. În urma chemării lui Edmund Schneeweis la Berlin, catedra de slavistică de la universitatea din Rostock a rămas vacantă. Numărul celor care studiază azi slavistica la universitățile din Berlin și Leipzig se ridică la câteva sute. Însfîrșit, s-a creat un institut de slavistică și pe lângă Academia germană de științe din Berlin.

La Institutul de slavistică din Berlin, al cărui sediu se află acum în clădirea universității Humboldt, lucrează profesorii dr. H. H. Bielfeldt (director) și dr. Edmund Schneeweis, avînd de colaboratori pe dr. Viktor Falkenhahn la catedra de limbă și literatură polonă, și pe doamna Edel Mirova-Florin pentru literatura sovietică. Tot aici, predă limba bulgară, în calitate de oaspete, docentul Nikolov Minko.

Institutul de slavistică de pe lângă universitatea Karl Marx din Leipzig, unde August Leskien a lucrat aproape o viață întregă, este condus astăzi de prof. dr. Rudolf Fischer. Literatura rusă o predă profesorul St. M. Kljuev dela Institutul pedagogic „Potemkin” din Moscova.

Institutul de slavistică de pe lângă universitatea din Greifswald este condus de prof. dr. Ferdinand Liewehr, iar cel de la universitatea Martin-Luther din Halle de prof. dr. Eugen Häusler; director al Institutului de slavistică de la universitatea Friedrich Schiller din Jena este prof. dr. Walther Freymann, avînd de colaborator pe prof. dr. H. Peukert.

Însfîrșit, institutul de slavistică din Rostock e condus de cunoscutul specialist în studiul limbilor comparate, prof. dr. Hans Detlef Jensen.

Însă centrul slavisticii din Republica Democrată Germană rămîne desigur Institutul de slavistică de pe lângă universitatea Humboldt din Berlin. Aici munca științifică e condusă și organizată de H. H. Bielfeldt, care este în același timp și director al Institutului de slavistică de pe lângă Academia de științe din Berlin. Secția de istorie a acestui Institut e condusă de prof. dr. Eduard Winter, laureat al premiului de stat, neobosit cercetător al relațiilor germano-slave și cunoscut ca autor a numeroase lucrări de seamă. Al doilea centru de studii slave din Republica Democrată Germană este Institutul de slavistică de la universitatea din Leipzig. Peste 400 de tineri studiază aici limbile slave sub conducerea prof. dr. Rudolf Fischer, membru al Academiei de științe saxone, cunoscut prin studiile sale din domeniul toponimiei.

La Leipzig, ca și la Berlin, se dă o importanță deosebită limbii ruse. În afară de rusa, se mai predă ceha, ca obiect principal, iar ca secundar una din limbile: polona, bulgara și sîrbo-croata.

Guvernul Republicii Democrate Germane a făcut foarte mult și pentru studiul ambelor limbi literare sorabice. La universitatea din Leipzig se află un Institut sorabic cu două secții, una de filologie, condusă de folcloristul dr. Paul Nedo și alta de istorie, în fruntea căreia se află prof. dr. Spreemberg. În afară

de acestea, la Bautzen există, din 1951, Institutul sorabic pentru cercetările culturii populare (Institut za serbski ludospyt) cu trei secții, afiliat Academiei din Berlin.

Se înțelege că dintre limbile slave cea mai studiată este limba rusă. Deoarece, începînd din clasa V-a, limba rusă este prevăzută ca obiect de învățămînt, iar studiul ei continuă și în cursul mediu, premisele pentru învățămîntul universitar sînt astăzi desigur cu totul altele. În unele școli medii din regiunile răsăritene ale Republicii Democrate Germane, se poate învăța facultativ ceha sau respectiv polona, astfel că unii studenți se prezintă la universitate cu cunoștințe practice și temeinice în domeniul acestor două limbi.

Limbile bulgară și croată se predau la universitate în măsura în care dispunem de cadre calificate. Aceste două limbi sînt urmate în special de către studenții care nu urmăresc să devină profesori, ci diplomați. De aceea, după absolvirea examenului de stat, acești studenți părăsesc universitatea înarmați cu cunoștinți practice și teoretice de limbă rusă și cu însușirea uneia din limbile slave de apus sau de sud.

Așa numita specializare într-o singură materie de învățămînt, care s-a menținut pînă în septembrie 1956, a fost înlocuită acum, din motive practice, cu vechiul sistem la două obiecte. În același timp, combinațiile cu filologia slavă ca obiect de specialitate sînt bine alcătuite. Dispozitivul obiectelor de învățămînt e determinat de două considerațiuni: studentul se poate hotărî, fie pentru profesorat, fie pentru altă carieră, de pildă, pentru diplomație. În locul cursurilor de pedagogie, aceștia din urmă studiază încă o limbă, de pildă bulgara sau sirbo-croata, însă în aceeași măsură pot urma polona sau ceha.

Începînd din anul universitar 1956/57, studiul slavisticii durează 5 ani. Planurile de învățămînt cuprind cursuri, seminarii, exerciții de limbă și practică profesională.

Cursurile și seminariile se referă la domeniul limbii actuale, la istoria limbii, și la literatura respectivă.

Atît cît e necesar se ține seama, în planul de învățămînt, de istoria, etnografia și folclorul popoarelor slave.

La sfîrșitul fiecărui an de studiu, au loc examene, la care trebuie să se prezinte orice student. În a doua jumătate a ultimului an de studiu, fiecare candidat redactează o lucrare despre o temă bine definită, pentru care i se rezervă un timp anumit. După aprobarea lucrării, urmează examenele orale.

Alături de învățămîntul nostru în genere, Institutele de slavistică de pe lîngă universități și de la Academie sînt importante centre de cercetări științifice.

Deoarece pînă astăzi există multe goluri în ceea ce privește cadrele institutelor, totuși grija pentru pregătirea profesională a studenților stă pe primul plan.

În afară de toate acestea, mai sînt și alte cîteva sarcini, mari care stau în centrul preocupărilor noastre. După cum am amintit mai sus, o atenție deosebită se acordă limbii sorabe; alte sarcini sînt determinate de relațiile germano-slave. O serie de preocupări privesc cercetările toponimice care, în momentul de față,

sînt conduse de Academia saxonă de științe, împreună cu Institutele de slavistică și germanistică de pe lângă universitatea Karl Marx, din Leipzig.

Cercetările toponimice se îndreaptă în special către așa zisa moștenire slavă, adică în special către denumirile slave de localități și locuri din ținuturile Republicii Democratice Germane.

Ținînd seama de faptul că după ultimul război, numărul specialiștilor în domeniul slavisticii era foarte mic, situația acestei discipline a fost deosebit de grea. De aceea, s-a simțit, în primul rînd, nevoia unor cadre tinere. În cîțiva ani, o serie de tineri au trecut prin aspirantură, specializîndu-se în această disciplină. În anul 1954, au ieșit primii aspiranți cu lucrări de doctorat. Au urmat la rînd alții. Menționăm că drumul spre calificare nu trebuie să treacă numai decît prin aspirantura științifică.

Despre publicațiile de slavistică s-a vorbit ceva mai sus. „Zeitschrift für slavische Philologie”, apărută în 1925 la Leipzig, a căzut din păcate victima sciziunii germane. Începînd din 1951, revista apare neregulat, la Heidelberg.

Dela începutul anului 1956, Academia germană de științe din Berlin publică trimestrial „Zeitschrift für Slavistik”, sub îngrijirea specialiștilor: H. H. Bielfeldt, R. Fischer, Ferd. Liewehr și Ed. Winters. Fiecare număr cuprinde 10 coli de tipar și printre altele publică și contribuții de-ale specialiștilor streini. „Publicațiile Institutului de slavistică” (Veröffentlichungen des Institutes für Slavistik), editate de H. H. Bielfeldt cuprind pînă acum 12 volume, iar alte opt studii sînt gata de tipar. Manualele de învățămînt superior formează colecția „Slawistische Bibliothek”, și sînt editate de Niemeyer V. E. B. din Halle/S.

La alcătuirea lor lucrează slaviștii H. H. Bielfeldt, R. Fischer, E. Häusler și E. Schneeweis. Din această serie, a apărut pînă acum patru lucrări, trei din domeniul bohemisticii și una asupra limbii bulgare. În aceeași editură, apar valoroase cursuri de învățămînt superior precum și alte scrieri necesare pentru studiul limbilor și literaturilor slave.

Privită retrospectiv, se poate spune că dezvoltarea slavisticii din ultimii zece ani din RDG, reflectă realitatea socială din noua Germanie democratică

Tradus de Viorica Ionescu-Nișcov